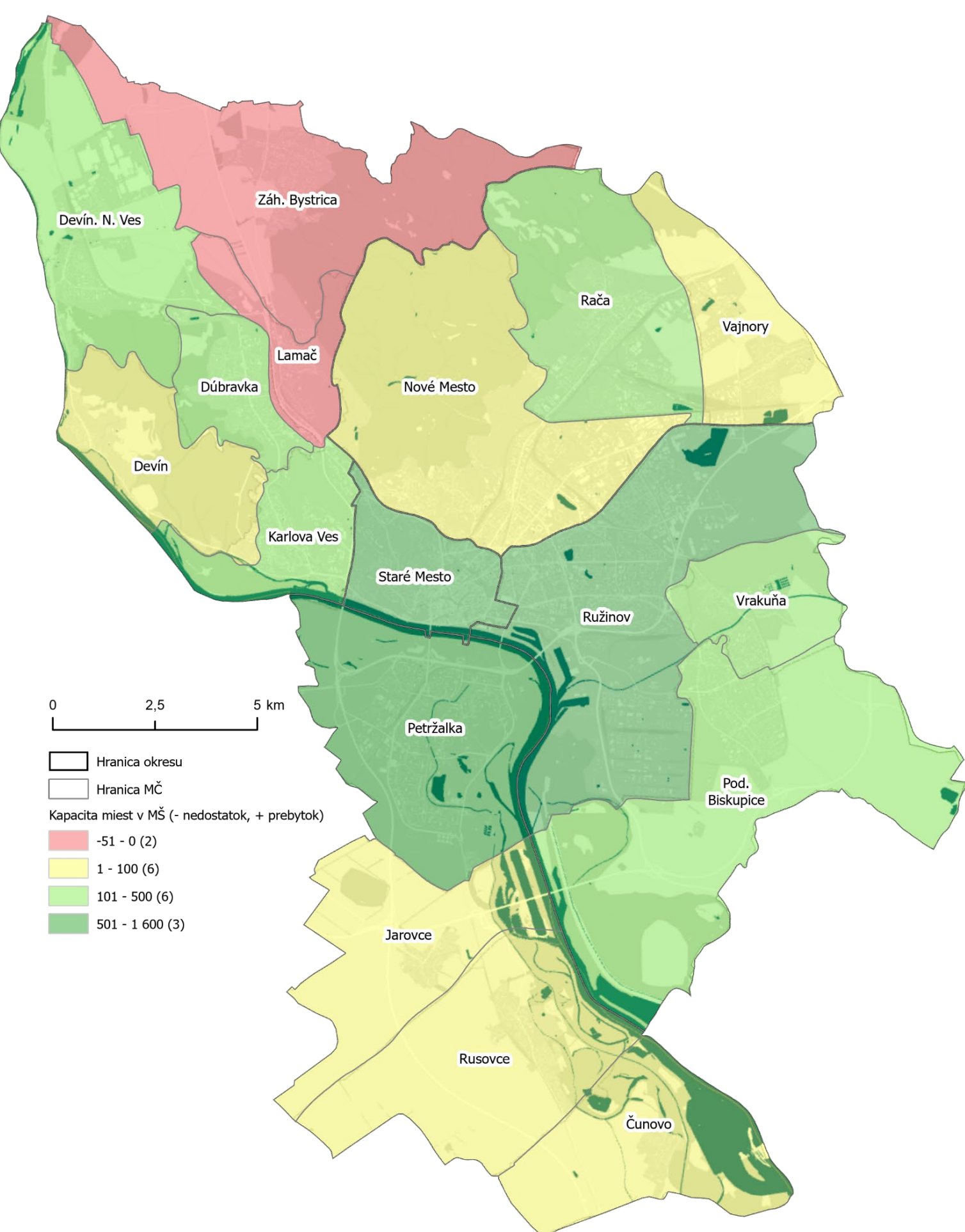

Obr. 1 Projekčný model teoretickej kapacity miest MŠ podľa MČ BA v roku 2035

V roku 2021 prebiehalo na území Slovenskej republiky Sčítanie obyvateľov, domov a bytov (SODB 2021). Pri tejto príležitosti sa pristúpilo k aktualizácii prognózy obyvateľstva z roku 2017 (Štúdia demografického potenciálu hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy do roku 2050). Prognóza bola vypracovaná externým spracovateľským kolektívom v 5 rôznych scenároch na úrovniach mestských častí (MČ) a na úrovni okresov do roku 2035 a na úrovni mesta ako celku do roku 2050. Uvedené prílohy obsahujú prognózované dáta za stredný scenár prognózy.

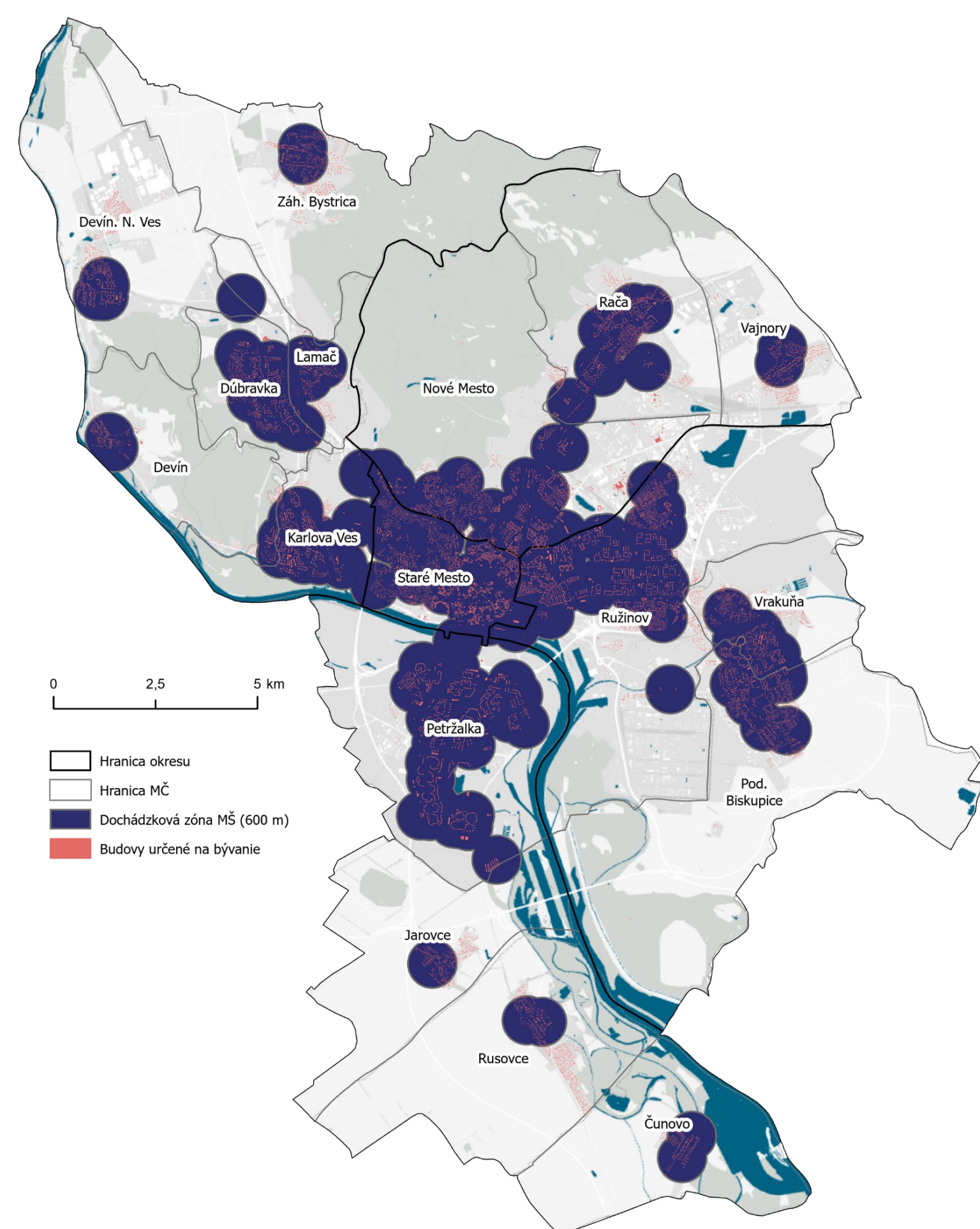
Cieľom posteru je priblížiť využitie demografickej prognózy v územnom plánovaní mesta. Vzhľadom na to, že Sekcia územného plánovania (Metropolitný inštitút Bratislavy) aktuálne pracuje na aktualizácii Územných generelov (ÚG) (školsťva, športu a rekreácie, zdravotníctva), ponúkame niekoľko výstupov zameraných práve na občiansku vybavenosť v meste.

Obr. 1 a Obr. 2 sú výstupmi pre ÚG Školstva. Na Obr. 2 je zachytené pokrytie mesta materskými školami (MŠ), resp. dostupnosť MŠ v dochádzkovej vzdialenosti 600 m vzhľadom na budovy určené na bývanie v rámci mesta. Oblasti, ktoré nie sú pokryté žiadnou MŠ sú najmä v domovej zástavbe alebo pri novovzniknutých developmentoch, resp. sú v okrajových častiach mesta. Do analýzy boli zahrnuté okrem štátnych, aj súkromné a cirkevné MŠ, keďže tvoria významný podiel na celkovej počte MŠ v Bratislave.

V roku 2021 bolo v Bratislave 173 MŠ, z toho štátnych bolo 113 (65 %), súkromných 50 (29 %) a cirkevných 10 (6 %), tzn. že podiel štátnych MŠ v hlavnom meste je cca dvojtretinový.

Na Obr. 1 je zobrazená kapacitná ne/dostatočnosť MŠ podľa MČ v BA v roku 2035. Ide o projekciu, či budú jednotlivé MČ dostatočne saturovať potreby MŠ, ak sa ich počet nezmení. Do projekcie neboli započítaní dochádzajúci z mimo Bratislavského priestoru, čo je vzhľadom na nedostatočne rozvinutú infraštruktúru občianskej vybavenosti v Bratislavskom suburbiu výrazne limitujúci faktor. Výzvou pre mesto teda ostáva počet dochádzajúcich detí z mimo Bratislavského priestoru.

Obr. 2 Pokrytie MŠ v Bratislave v roku 2021

Z priestorového hľadiska (Obr. 2) vyplýva pomerne široké pokrytie mesta materskými školami (vzhľadom na zastavané územie budovami určenými na bývanie). Prázdne plochy, resp. oblasti mimo dochádzkových zón budú predmetom návrhovej časti ÚG Školstva.

Po priestore je druhým parametrom kapacita materských škôl. Tá sa zisťovala kombináciou údajov zo Štatistického Úradu Slovenskej republiky, Centra vedecko-technických informácií Slovenskej republiky a dotazníkom pre jednotlivé materské školy a ich elokované pracoviská.

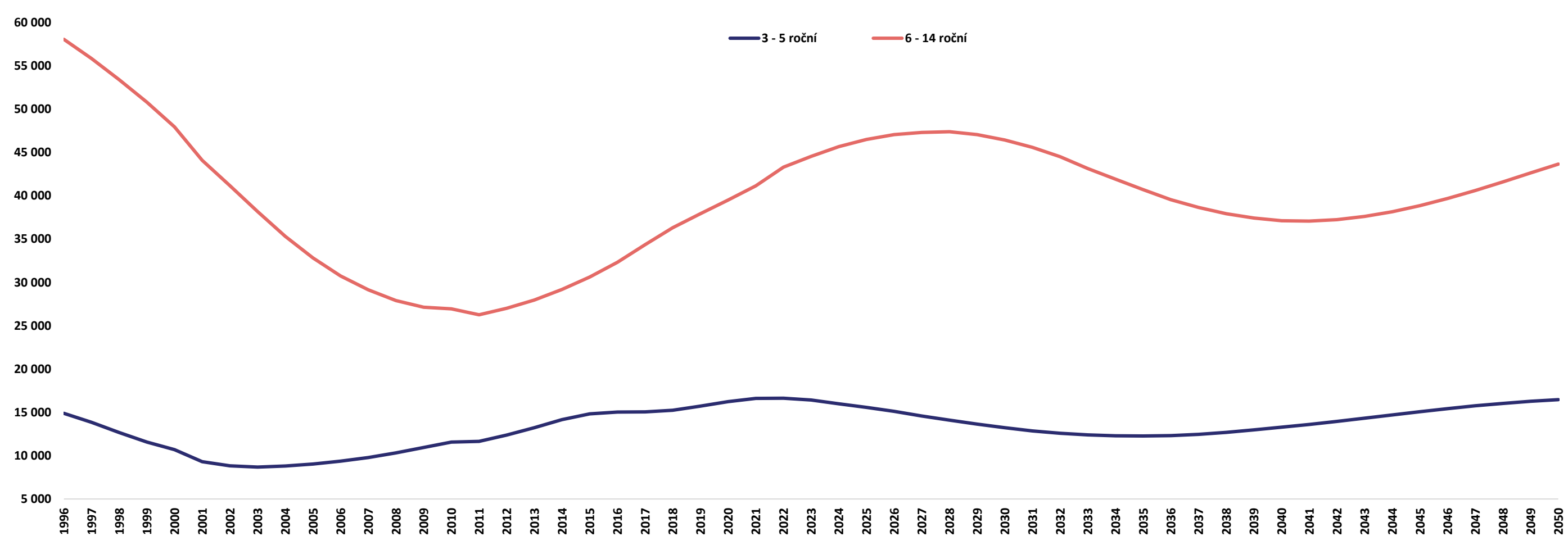
Kombináciou viacerých faktorov ako vysoký počet detí vo veku predprimárneho vzdelávania (Obr. 3), zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania pre 5 ročné deti (Zákon č. 245/2008 Z. z.) alebo prijímanie detí z Ukrajiny do škôl sa v posledných rokoch naplnili materské školy na svoje maximum. Pre návrhovú časť ÚG Školstva je okrem priestorovej otázky dôležitá aj kapacita navrhovaných MŠ. V tomto bode je nevyhnutné opierať sa o demografickú prognózu. Tá predpovedá postupné znižovanie početnosti vekovej skupiny 3 – 5 ročných detí v Bratislave (Obr. 3 a 6) a až do roku 2035. Následne sa početnosť bude znova zvyšovať až do roku 2050 na hodnoty podobné z rokov 2021 – 2023. Do úvahy je potrebné vziať aj plánované zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania detí vo veku 4 rokov a neskôr aj vo veku 3 rokov.

K počtu narodených detí, ktorý sa neskôr premietne aj do počtu detí v predškolskom a školskom veku je ešte potrebné z demografickej prognózy spomenúť niekoľko skutočností:

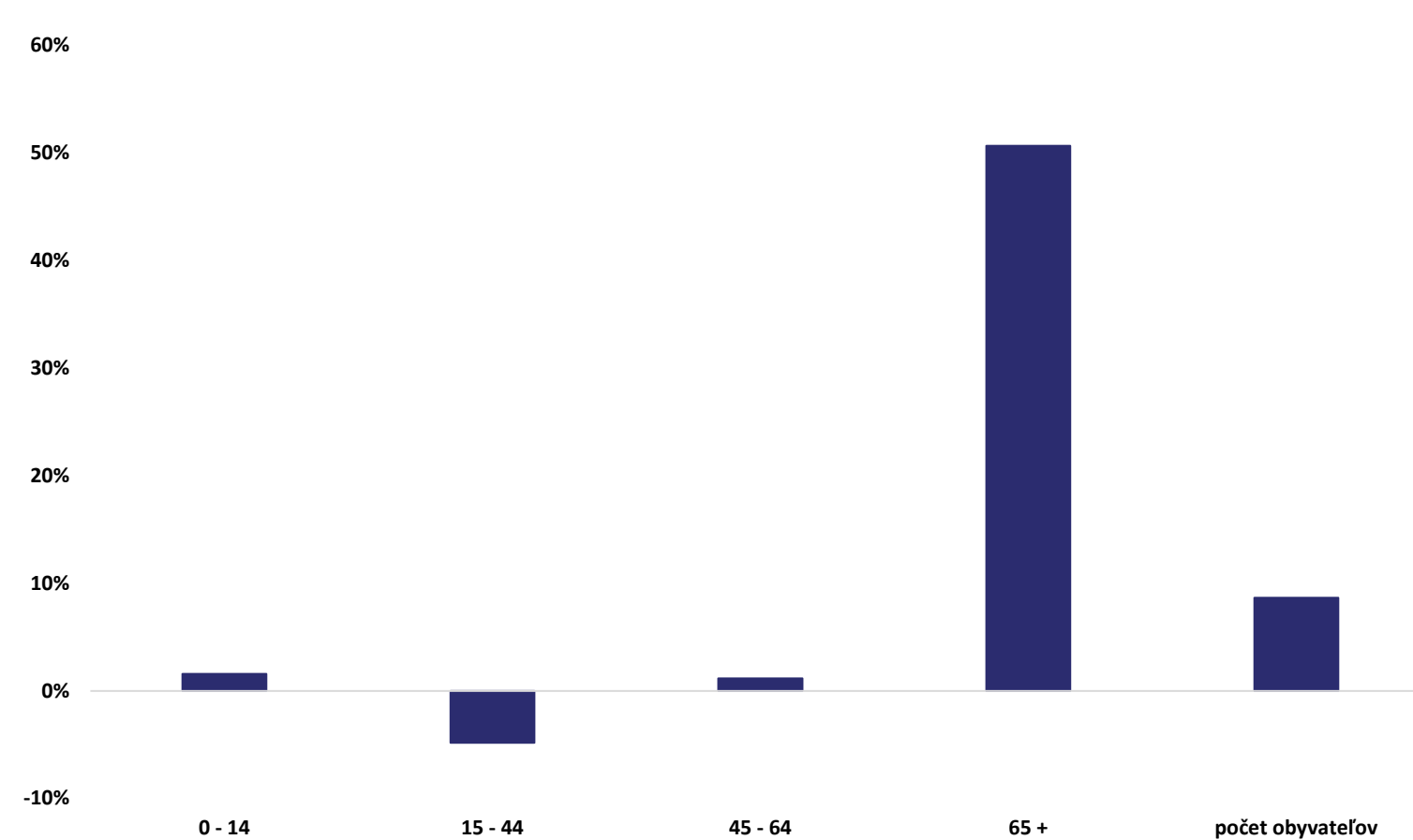
Aj napriek predpokladanému ďalšiemu rastu plodnosti žien v Bratislave je potrebné si uvedomiť, že svojou úrovňou, dynamikou zmien, ako aj fázou transformačného procesu začína postupne narážať na svoje horné limity. Preto sa nedá očakávať, že by plodnosť mohla naďalej tak dynamicky rásť v celom meste, a to ani za predpokladu významnejších politických rozhodnutí. Výnimkou môžu byť niektoré mestské časti, kde zatiaľ identifikujeme určité problémy s „oživením“ reprodukcie.

V spojitosti s budúcim vývojom plodnosti je potrebné si tiež uvedomiť, že aj napriek jej očakávanému rastu, nie je reálne očakávať, že dôjde v strednodobom horizonte aj k významnejšiemu zvyšovaniu počtu živonarodených detí. Do hry totižto vstupuje faktor veľkosti reprodukčnej základne (Obr. 5 a 6), ktorý bude v tomto smere kľúčovým. Keďže počet žien v reprodukčnom veku bude postupne klesať, ani predpokladané oživenie reprodukcie nedokáže tento trend eliminovať. To so sebou prinesie nielen dopady z hľadiska počtu novorodencov, ale postupne sa premietne aj do početnosti detí v predškolskom a neskôr aj v školskom veku.

Obr. 3 Vývoj a prognóza vybraných vekových skupín obyvateľstva v meste Bratislava v období 1996 – 2050

Obr. 4 Zmena podielu hlavných vekových skupín a počtu obyvateľov Bratislavy medzi rokmi 2022 a 2050

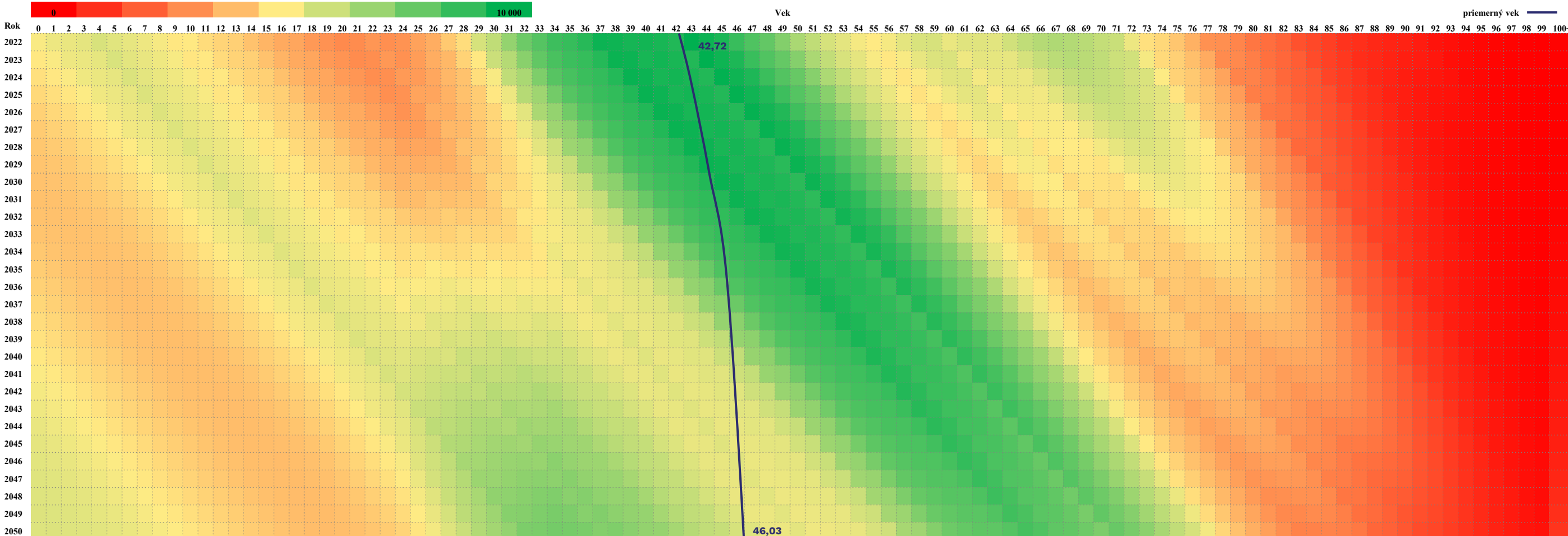
Hlavnými výzvami vyplývajúcimi z demografickej prognózy budú pre mesto zvyšovanie počtu obyvateľov a starnutie obyvateľov. Napriek tomu, že starnutie nebude v hlavnom meste tak intenzívne ako na Slovensku, podiel seniorov sa do roku 2050 zvýši oproti súčasnosti o približne 50 % (Obr. 4). Oproti ostatným vekovým skupinám (Obr. 4) ide o výraznú zmenu, keďže nárast vo vekových skupinách 0 – 14 a 45 – 64 je oproti zmene pri vekovej skupine 65+ takmer zanedbateľný. Pokles pri vekovej skupine 15 – 44 vypovedá o budúcom znížení početnosti reprodukčnej základne (Obr. 4, 5, 6).

Zo spomenutých obrázkov jasne vyplýva výrazné starnutie obyvateľov, ktoré nedokáže zastaviť ani masívna imigrácia (môže ho len zmierniť a to aj v prípade mladého vekového profilu imigrantov). Priemerný vek sa v hlavnom meste zvýši o 3,31 roka na hranicu 46,03 roka do roku 2050 (Obr. 6).

Mesto sa musí vysporiadať a nájsť vhodný spôsob ako včas a vhodne reagovať na prognózované zmeny a to najmä vo vekovom zložení obyvateľov mesta. Striedanie početne silných generácií a naopak generačne slabších ročníkov (Obr. 5) spôsobuje striedanie rôznych potrieb občianskej vybavenosti. Riešením by mohli byť práve polyfunkčné objekty, ktoré dokážu včas a pružne zmeniť funkciu na aktuálne požadovanú.

Hlavné mesto čakajú výrazné zmeny a to v počte a vekovom zložení obyvateľov. To znamená zásah do viacerých oblastí života jej obyvateľov ako napríklad školstvo, zdravotníctvo, sociálne služby, doprava, bývanie, služby, atď. Niektoré z týchto oblastí podrobne rieši Územný generel ako jeden z územnoplánovacích podkladov (Zákon č. 50/1976 Z. z.). Ako už bolo spomenuté vyššie, jedno z riešení je navrhovať polyfunkčné objekty vzhľadom na striedanie sa silnejších a slabších generačných ročníkov. Tento vývoj vychádza z historického vývoja krajiny a v najbližších rokoch sa pravdepodobne nezmení. Dosaiahnuté poznatky z demografickej prognózy budú využité pre návrhovú časť ÚG, resp. pri tvorbe nového Územného plánu. Vzhľadom na výsledky prognózy je potrebné sa zaoberať najmä oblasťami zdravotníctva a sociálnej starostlivosti v kontexte starnutia obyvateľstva (zo strediu, zhora). Zmiernenie týchto procesov (aj pracovného trhu) vie ovplyvniť imigrácia mladých ľudí, kde je ale potrebné nastavenie vhodných pull faktorov.

Obr. 6 Vývoj vekovej štruktúry obyvateľov Bratislavy do roku 2050

Zdroje:
Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky, 2023
Demografický potenciál, sociálna a ekonomická geografia, scenáre rozvoja hlavného mesta SR Bratislavy do r. 2050, Sekcia územného plánovania, Metropolitný inštitút Bratislavy, 2023
Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2023
Územný generel školstva hlavného mesta SR Bratislavy, 2014
Zákon č. 50/1976 Z. z. – Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon)
Zákon č. 245/2008 Z. z. – Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon)

Obr. 5 Veková pyramída obyvateľov Bratislavy v roku 2022 a v roku 2050

